Indian Streams Research Journal
ISSN 2230-7850
Impact Factor : 3.1560(UIF)
Volume-5 | Issue-2 | March-2015
Available online at www.isrj.org

हिंदूत्ववादी संघटना आणि धर्मनिरपेक्षता

बालाजी वामनराव गुंड
संशोध□ विद्यार्थी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद

सारांश: भारतीय राज्यघटनेच्या उद्देश पत्रिकेमध्ये India a sovereign, socialist, secular Democratic Republic असा स्पष्ट उल्लेख केलेला आहे. त्या नुसार भारत हे पुर्णत: धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र असेल अशी ग्वाही घटनाकारानी दिलेली आहे. भारतीय राज्यघटनेला व घटनाकारांना अभिप्रेत असलेली धर्मनिरपेक्षता, तीचे स्वरूप, धर्मवादी संघटनानी धर्मनिरपेक्षतेच्या संकल्पनेबाबत घेतलेले आक्षेप यांचा तपशीलवार विचार होणे आगत्याचे आहे.

प्रस्तावना :

सेक्युलॅरिझम या शब्दात दिर्घ इतिहास आहे. अधर्मी, निधर्मी यासारख्या शब्दप्रयोगानी राज्यसंस्था स्वत:चा अधिकृत असा □ोणताही धर्म मानणार नाही इतकाच बोध होतो. राज्यसंस्थेने जरी कोणताही अधिकृत धर्म मानला नाही तरी समाज जीवनांत धर्माचे स्थान राहणारच, धर्म व्यक्तीच्या जीवनार प्रभाव गाजवीत राहणारच. धर्म ही केवळ पारलौकिक प्रश्नाचा आणि जीवनाचा विचार करणारी संस्था आहे काय? कोणताही धर्म स्वत:ला पारलौकिक मानीत नाही. कोणताही धर्म पारलौकिक आणि इहलौकिक विभागणी मान्य करीत नाही. हिंदू विचारवंत पारलौकिक जीवनाचा स्वतंत्रपणे विचार मांडतात पण ते वास्तवाला धरून नाही. इस्लाम पारलौकिक, इहलौ□□, धार्मि□ जीवन व सामाजिक जीवन अशी विभागणी करीत नाही. जेंव्हा धर्म इहलौकिक प्रश्न व इहलौकिक क□ा सोडून देईल त्या दिवशी एक सामाजिक दुर्घटना व सामाजिक सत्य म्हणून धर्माचे अस्तित्व संपून जाईल.

सेक्युलॅरिझमची नेमकी आवश्यकता काय आहे? मध्ययुगाच्या मध्यापर्यंत मानवी जीवनांत धर्माचा प्रभाव व बंधन फार मोठे होते. माणसाच्या स्वतंत्र प्रज्ञेला धर्माच्या बंधनाच्या मर्यादा होत्या. सेक्युलेरिझम-मुळे ही धार्मिक बंधने सुटी झाली. धर्माने संरजामशाहीच्या □ाळांत स्विकारलेली, पुरस्कारलेली समाज रचना आणि जीवनमूल्ये या दोन्हीचाही ठसा समाजाच्या मनावरून शक्य तितका पुसून काढणे

ही प्रक्रिया सेक्युलॅरिझमची आहे. सेक्युलॅरिझमची ही संकल्पना सरळ सरळ धर्माविरूध्दचे बंड आहे. सेक्युलॅरिझमची कल्पनाच धर्माविरूध्दच्या बंडातून क्रमाने विकसीत होत गेलेली आहे.

सेक्युलॅरिझमची गरज धर्माच्या गुलामगिरीतून माणसाला मोकळे करून माणूस म्हणून विकासाच्या सर्व संधी देण्यासाठी असते. जाती, धर्म, लिंगभेद निरपेक्ष वृत्तीने प्रत्येक माणसाचा 'मा□ूस' म्हणून विचार होणे सेक्युलॅरिझम या संकल्पनेत अभिप्रेत आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळांत हिंदू-मुस्लीम प्रश्न भारताच्या शरीरांत ठणका मारीत सदैव जागा आहे. धार्मिक राजकारणाच्या झेंड्याखाली हिंदूची संख्या वाढत चालली आहे. राजाराममोहन रॉय पासून पं.जवाहरलाल नेहरूपर्यंत सव्वाशे वर्षे विविध पातळ्यावरून हिन्दू मन आधुनिक □रण्याचा जो अटोकाट प्रयत्न झाला, तो सगळा प्रयत्नच मुळापासून उपटला जाण्याचा संभव निर्माण झाला आहे.

धर्मदास्यातून सुरू झालेले नवे इहलोकप्रधान मन हे खऱ्या अर्थाने सेक्युलॅरिझमला अभिप्रेत असलेले उद्दिष्ट आहे. धर्माने माणसाचे मन गुलाम केले. धर्माने निर्माण केलेली ही गुलामी टिकवून ठेवण्यांत राजेशाही आणि संरजामशाहीने सहकार्य केले. कारण ही □ुलामी टिकविण्यांत त्यांचेही हितसंबंध गुंतलेले असतात. फ्रेंच राज्यक्रांती एकाचवेळी राजेशाही, संरजामशाही आणि चर्च यांच्या विरूध्द जनतेची उठावणी होती. फ्रेंच राज्यक्रांतीने तर्कदेवतेची प्रतिष्ठापना करून एक धर्मविहीन राज्य निर्माण केले. या घटनेने जगात क्रमा□मा-ने सेक्युलॅरिझमची प्रतिष्ठापना झाली. लोकशाही आणि सेक्युलॅरिझमचा परस्पर संबंध दृढ असून लोकशाहीची निरोगी वाढ सेक्युलॅरिझमनेच होऊ शकते.

लोकशाहीत व्यक्ती स्वातंत्र्याचे मूल्य सर्वश्रेष्ठ असते. सेक्युलॅरिझम व व्यक्तीस्वातंत्र्य परस्पर संबंधीत आहेत. वस्तुतः लोकशाहीचा विकास विचार स्वातंत्र्याच्या प्रक्रियेतून होत असतो म्हणून Discussion is the name of Democracy. सुसंवाद हे लोकशाहीचे दुसरे नांव आहे असे म्हटले जाते. राजकीय व्यवस्थेतील सर्व प्रश्नांची सोडवणूक चर्चेद्वारे/विचार मंथनातून केली जावी असा लोकशाहीचा संकेत आहे. भारतीय घटनाकारांनी संविधान निर्माण करीत असताना लोकशाहीला अभिप्रेत असलेल्या व आधारभूत असणाऱ्या अनेक संकल्पनाचा विचार करून संविधानाला अंतिम स्वरूप दिलेले आहे. भारतीय संविधान परंपरेने चालत आलेले भारत हे राष्ट्र, नव्या लोकशाहीत घोषीत करीत असताना समान नागरिकत्वाच्या आधारे ते घोषीत करते. भारतीय संविधानाने घोषीत केलेली सर्व नागरिकाच्या समान नागरिकत्वाची कल्पना हा भारतीय लोकशाहीचा आणि सेक्युलॅरिझमचा आधार आहे.

भारतीय संविधानाने नागरिकाना धर्मस्वातंत्र्य दिलेले आहे. धर्मान्त स्वातंत्र्य दिलेले नाही. ''आमच्या संविधानाने धर्म म्हणजे □ाय, हे ठरविण्याचा अधिकार धर्माला दिलेला नाही, तर या बाबत सर्व अधिकार नागरिकांना देण्यात आलेले आहेत. आपण कोणत्या धर्माचे अनुयायी आहोत, हे नागरिकानी ठरवायचे आहे. या नागरिकांना धर्म बदलण्याचा जसा अधिकार हक्क आहे तसाच कोणत्याच धर्माचा नसण्याचा हक्क आहे.''[३५]

''नागरिकांनी कोणत्या धर्मावर श्रध्दा ठेवावी, आणि कोणत्या धर्माच्या कोणत्या भागावर श्रध्दा ठेवावी याचे व धर्म या कल्पनेचा □ाणता अर्थ स्वीकारार्ह समजावा ह्याचे स्वातंत्र्य भारतीय संविधानाने भारतीय नागरिकांना दिलेला आहे.''

भारतीय संविधानाने आरोग्य, सर्वसामान्य नितीमत्ता आणि जनतेची सुरक्षितता यांना विरोधी जाणारे धर्माचे धर्माचरण व व्यक्तीचे धर्माचरण अवैध ठरवून पर्यायाने नैतिक वागणूक म्हणजे काय हे कायद्याने ठरविण्याचा अधिकार संसदेच्या हाती दिलेला आहे. धर्मासी निगडीत असलेल्या अगर नसलेल्या इहलौकीक सर्व सार्वजनिक व्यवहारासंबंधी संविधानाने संसद सार्वभौम केली आहे. सर्व नागरिकांना समान नागरी व गुन्ह्याचा कायदा निर्माण करणे हा संविधानाचा हेतू मार्गदर्शक तत्व म्हणून ४४ व्या कलमात स्विकारण्यात आला आहे. हे ४४ वे कलम हिंदू आणि मुसलमान किंवा कोणताही धर्म यांच्या धार्मिक कायद्यांत हस्तक्षेप करण्याचा संसदेला हक्कच घोषीत करीत नाही तर असा हस्तक्षेप करणे, लवकरात लवकर करणे हे सरकारचे व संसदेचे कर्तव्य घोषित करते.

संदर्भ :

१) डॉ. द. न. गोखले, हिंदुत्वदर्शन, सुविचार, पुणे-१९८३.

२) डॉ. द. न. गोखले, क्रांतीवीर बाबाराव सावरकर, श्री विद्या प्रकाशन, पुणे- १९७९.

३) रावसाहेब □सबे, हिंदु-मुस्लीम प्रश्न आणि सावरकराचा हिंदु राष्ट्रवाद.

४) हमीद दलवाई, राष्ट्रीय एकात्मता आणि भारतीय मुसलमान, साधना प्रकाशन, पुणे- १९७८.

५) व्ही. व्ही. नगरकर, पाकिस्तानचे जन्म रहस्य, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई-१९८८

६) य. दि. फडके, २० व्या शतकातील महाराष्ट्र, खंड-३, विद्या प्र□ाशन, पु□.

७) य. दि. फडके, केला धर्माचा लिलाव, अक्षर प्रकाशन, पुणे, १९७९.

८) □गाधर इंदुरकर, राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ- □ाल, आज आणि उद्या, अक्षर प्रकाशन, पुणे-१९८३.